

ПРЕДГОВОР

Од самих почетака до савременог доба људска цивилизација је перманентно суочена са бројним судбоносним изазовима који су претили да потпуно униште до сада познати свет. Пустоши, глад, епидемије, природне катастрофе и непрекидни ратови проузроковали су бројне патње и страдања кроз више хиљада година забележену људску прошлост. Ипак, по обиму, интензитету, суровости и нетрпељивости, страдања и патње забележене током Другог светског рата издвојиле су се од свих до сада забележених. Према досадашњим проценама бројних стручњака, чија је професионална усмереност изучавање највећег војног сукоба у повести, у периоду од 1. септембра 1939. до 9. маја 1945. године страдало је више од 60 милиона људи.

Највећи војни сукоб у историји човечанства отпочео је нападом нацистичке Немачке на Пољску 1. септембра 1939. године. „Септембарска кампања“ окончана је 6. октобра 1939. године поделом дотадашњих територија Пољске између нацистичке Немачке и Совјетског Савеза. Док су трупе Вермахта напредовале ка Варшави, Рафаел Лемкин, пољски правник јеврејског порекла, напустио је Варшаву 6. септембра 1939. године и отишао, преко Литваније, у Шведску где се настанио с почетка пролећа 1940. године. У Стокхолму је краткотрајно предавао на стокхолмском Универзитету и упоредо је отпочео са прикупљањем, преводима и анализом званичних докумената нацистичке Немачке у намери да проникне у суштину политичког, идеолошког и војног нацистичког успеха. Убрзо, по добијању дозволе из Сједињених Америчких Држава, Рафаел Лемкин је напустио Шведску и преселио се у Северну Каролину (САД) где је отпочео са радом на Правном факултету Универзитета Дјук (Duke University). Од првих дана боравка у Сједињеним Америчким Државама Рафаел Лемкин је наставио проучавања нацистичке окупације и њених окупационих власт широм поробљене Европе. Управо из ових истраживања настало је капитално дело Рафаела Лемкина под насловом *Axis rule in occupied Europe: laws of occupation, analysis of government, proposals for redress*, први пут публикувано 1943. године.

У поменутом делу Рафаел Лемкин је први пут употребио термин „геноцид“ повезавши античке традиције са њиховим модерним изразима. Грчка именица *genos* (род, племе) и латински глагол *occidere* (убити) оживотвориле су термин који је од тренутка ступања у јавни простор проузроковао небројене политичке, друштвене, историографске и социолошке консеквенце. Од посебне важности је чињеница да аутор у другом делу своје научне монографије под називом *The Occupied Countries*, у двадесет и шестом поглављу које је посвећено ратним збивањима у окупираној

Краљевини Југославији, недвосмислено истиче, када је у питању случај Независне Државе Хрватске, да је над српским народом почињен геноцид. *Genocide policy is directed predominantly against Jews and Serbs*, записао је Рафаел Лемкин, и додао да је српски народ уништаван системски у оквирима „геноцидног законодавства“ које су власти Независне Државе Хрватске усмерила према превасходно српском народу, али и према припадницима јеврејске и ромске заједнице.

Имајући у виду значај лика и дела Рафаела Лемкина, увиђајући да се термин „геноцид“ у савременој епохи у све већој мери девалвира, као и чињеница да се навршило осамдесет године од ковања термина „геноцид“, Музеј жртава геноцида, референтна установа културе од националног значаја, јединствена на простору југоисточне Европе, организовао је Међународну научну конференцију под називом „80 година појма геноцид – Студија случаја: Геноцид над Србима, Јеврејима и Ромима у НДХ“. О важности међународне научне конференције у организацији Музеја жртава геноцида сведочи и чињеница да је исту свечано отворила председница Владе Републике Србије гђа Ана Брнабић.

Међународна научна конференција у организацији Музеја жртава геноцида одржана је 8. и 9. новембра 2023. године у сали „Београд“ Палате Србије и окупила је бројне научнике из области историје и других сродних наука из Србије и иностранства чија су истраживања превасходно усмерена ка изучавању страдања српског, јеврејског и ромског народа током Другог светског рата. Теме које су биле заступљене односиле су се на геноцид почињен над Србима на целокупном подручју Независне Државе Хрватске, на појам геноцида и његово тумачење у историографији и праву; идеолошке основе и законодавну праксу геноцида у Независној Држави Хрватској; државу, институције, политичке организације и покрете као носиоце спровођења геноцида, ратних злочина и злочина против човечности; Холокауст у Независној Држави Хрватској; геноцид над Ромима у Независној Држави Хрватској; ратне злочине и страдање деце у Независној Држави Хрватској; извршиоце, спасиоце и посматраче; проблематику утврђивања броја страдалих држављана Краљевине Југославије са простора Независне Државе Хрватске, односно на простору Независне Државе Хрватске; злоупотребу цивилних жртава са простора Независне Државе Хрватске у савременом јавном простору; жртве са простора Независне Државе Хрватске у књижевности, на филму, у ликовној и музичкој уметности, стрипу; културу сећања на жртве у Независној Држави Хрватској; обраду тема у вези са геноцидом над Србима, Холокаустом, геноцидом над Ромима, ратним злочинима и злочинима против човечности на простору Независне Државе Хрватске у настави и школским уџбеницима.

Пред вама се налази Зборник радова представљених на Међународној научној конференцији Музеја жртава геноцида под називом „80 година појма геноцид – Студија случаја: Геноцид над Србима, Јеврејима и Ромима у НДХ“. Садржај Зборника радова чини четрнаест научних радова које потписују аутори мултилатералног струковног опредељења и професионалног ангажмана. Приспели радови резултат

су истраживачких процеса који су аутори довршили у намери да допуне сложену мозаичку представу страдања српског, јеврејског и ромског народа током Другог светског рата, да осветле савремене перцепције ових трагичних историјских периода, као и да укажу на заступљеност у савременој педагошкој пракси.

Музеј жртава геноцида изражава велику захвалност ауторима на одзиву за учествовање у Међународној научној конференцији под називом „80 година појма геноцид – Студија случаја: Геноцид над Србима, Јеврејима и Ромима у НДХ“, нашим уваженим колегама и колегиницама рецензентима на издвојеном времену да прегледају приспеле радове и дају своју оцену рукописа, као и колегиницама и колегама из Музеја жртава геноцида на успешно реализованој међународној научној конференцији.

У Београду, новембра 2024. године.

Вршилац дужности директора
Бојан Арбутина